

9. Иоффе О.С. Вопросы теории права / О.С. Иоффе, М.Д. Шаргородский. – М. : Государственное издательство юридической литературы. – 1961. – 381 с. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.kursach.com/biblio/0010011/403.htm>.

10. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР // Офіційний вісник України. – 2010. – № 72/1. – Ст. 2598.

11. Брэбан Г. Французское административное право / под ред. и со вступ. ст. С.В. Боботова ; пер. с фр. – М. : Прогресс, 1988. – 488 с.

12. Семенко Б.М. Юридические обязанности граждан СССР: Вопросы теории : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. – Саратов, 1978. – 36 с.

13. Валиев Р.Г. К вопросу о дискреционных нормах российского права / Р.Г. Валиев // Ученые записки Казанского университета. Серия: Гуманитарные науки. – Т. 154. – Кн. 4. – Казань, 2012. – С. 7–15. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://cyberleninka.ru/article/n/k-voprosu-o-diskrecionnyh-normah-rossiyskogo-prava>.

УДК 342.9

ДІДЕНКО І.В.

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ СТОСОВНО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «КОНФЛІКТ ІНТЕРЕСІВ»

У статті наведено основні підходи до тлумачення поняття «потенційний», «реальний», «конфлікт інтересів», «приватний інтерес». Проаналізовано аналогічні поняття в міжнародній практиці та сформульовані власні пропозиції до визначення поняття «конфлікт інтересів».

Ключові слова: *реальний, потенційний конфлікт інтересів, приватний інтерес, правопорушення, пов'язане з корупцією.*

В статье приведены основные подходы к толкованию понятия «потенциальный», «реальный», «конфликт интересов», «частный интерес». Проанализированы аналогичные понятия в международной практике и сформулированы собственные предложения к определению понятия «конфликт интересов».

Ключевые слова: *реальный, потенциальный конфликт интересов, частный интерес, правонарушение, связанное с коррупцией.*

In the article describes main approaches to the interpretation of “potential”, “real”, “conflict of interest”, “private interest”. The analysis similar concepts in international practice and formulated own proposals to the definition of “conflict of interest”.

Key words: *real, potential conflicts of interest, private interest, offenses related to corruption.*

Вступ. Вивчення питання конфлікту інтересів в усі часи привертало до себе увагу, оскільки суб'єктами відповідальності виступали в першу чергу державні службовці, що репрезентували державницькі інтереси під час виконання службових обов'язків. Одна і та сама особа, виконуючи функцію посадової особи в органах державної влади, займає місце у підприємстві приватного сектору, що приводить до ризику лобіювання того чи іншого нормативного акта в інтересах не державних, а власних, що породжує корупційні прояви в подальшому. Особливо це можна спостерігати на прикладі політичної корупції, коли особи, уповноважені на виконання владних функцій, зобов'язані виконувати в першу чергу завдання державного сектору, користуючись привілейованим становищем, застосовують власні можливості на задоволення приватних інтересів. Такі дії державних службовців приводять до дискредитації та зниження рівня довіри населення до органів законодавчої, виконавчої та судової влади.

© ДІДЕНКО І.В. – аспірант кафедри адміністративної діяльності (Національна академія внутрішніх справ)

Постановка завдання. Мета статті – визначити основні підходи до поняття «конфлікт інтересів». На основі проаналізованої інформації сформувані власні визначення та дефініції «конфлікт інтересів».

Останні дослідження. Теоретичним підґрунтям вивчення питання конфлікту інтересів стали роботи таких вчених, як В. Авер'янов, Д. Гавриленко, І. Грицяк, М. Костенников, О. Козаченков, В. Тимошук, С. Чанов, А. Макаров, Л. Волков, М. Горний, О. Лазор, І. Панша.

Сьогодні норма ст. 172-7 КУпАП «Порушення вимог щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів» включена до виду адміністративних правопорушень, пов'язаних із корупцією. Проте, варто зауважити те, що не завжди конфлікт інтересів може мати корупційний підтекст, інколи це просто зловживання власним впливом та становищем.

Результати дослідження. Конфлікт інтересів відповідно до вітчизняного законодавства немає єдиного точного визначення. Варто звернутися до витоків визначення конфлікту (від лат. *conflictus* – зіткнення). У більшості випадків ми говоримо про «протиборство», «протиріччя», «суперечність». Під конфліктом в першу чергу розуміють стосунки між індивідуумами в соціумі у їх соціальній взаємодії, які характеризуються протиборством за наявності протилежних мотивів (потреб, інтересів, цілей, ідеалів, переконань) чи суджень (думок, поглядів, оцінок і т. ін.) [1, с. 24].

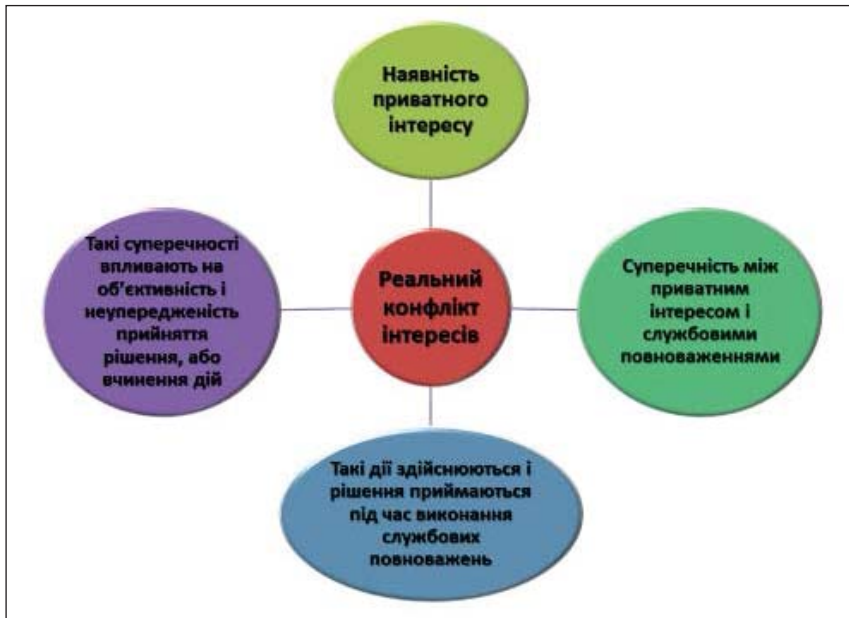
Дехто з науковців вважає, що конфлікт – це один з етапів розвитку протиріччя, який виникає в процесі його наростання, коли розбіжності не врегульовуються своєчасно. [2, с. 18].

Що ж до поняття «інтерес» (від лат. *interest* – мати значення), то варто розуміти реальну причину діяльності соціальних суб'єктів, що лежить в основі безпосередніх спонукань, ідей, дій, що визначається становищем і роллю цих суб'єктів (індивідів, соціальних груп) в системі суспільних відносин [3].

У Рішенні Конституційного Суду України у справі про охоронюваний законом інтерес від 1 грудня 2004 р. № 18-рп/2004 зазначено: «Етимологічний зміст слова «інтерес» включає: а) увагу до кого-, чого-небудь, зацікавлення кимось, чимось; цікавість, захоплення; б) вагу; значення; в) те, що найбільше цікавить кого-небудь, що становить зміст чийось думок і турбот; г) прагнення, потреби; д) те, що йде на користь кому-, чому-небудь, відповідає чийсь прагненням, потребам; вигоду, користь, зиск [4].

У Законі України «Про запобігання корупції» наявні визначення лише потенційного та реального конфлікту інтересів, проте цілісного опису дефініції немає.

Так, говорячи про реальний конфлікт інтересів, на увазі мають суперечність між приватним інтересом особи та її службовими чи представницькими повноваженнями, що впливає на об'єктивність чи неупередженість ухвалення рішень або на вчинення чи невчинення дій під час виконання зазначених повноважень.

Під потенційним конфліктом інтересів розуміють наявність в особи приватного інтересу у сфері, в якій вона виконує свої службові чи представницькі повноваження, що може вплинути на об'єктивність чи неупередженість ухвалення нею рішень або на вчинення чи невчинення дій під час виконання зазначених повноважень [5].

Можна зробити висновок про те, що реальний конфлікт поглинає потенційний, перебуваючи у взаємозв'язку цілого і частини. Потенційний конфлікт – це наявність в особі приватного інтересу, реальний – це суперечність між наявним приватним інтересом та виконанням державно-владних функцій. Фактично потенційний конфлікт виступає як передумова до виникнення реального за умови наявності сприятливого середовища.

У свою чергу, приватний інтерес повинен мати певні характерні риси, серед яких: 1) може бути як майновим, так і немайновим; 2) зумовлений особистими, сімейними, дружніми чи іншими позаслужбовими стосунками з фізичними чи юридичними особами; 3) що виникають у зв'язку з членством або діяльністю в громадських, політичних, релігійних чи інших організаціях.

Досить влучним є визначення, наведене у посібнику ОЕСР, де під конфліктом інтересів розглядають конфлікт між публічно-правовим обов'язком та приватними інтересами державної посадової особи. У цьому випадку державна посадова особа має інтереси, які впливають з її положення як приватної особи і які здатні неправомірним чином вплинути на виконання цієї державною посадовою особою її офіційних обов'язків або функцій [6].

У такому випадку варто визначити основні складові, що дають підстави говорити про наявність конфлікту інтересів. По-перше, це виконання особою певних службових повноважень; по-друге, можлива поява приватного немайнового або майнового інтересу (потенційний конфлікт); по-третє, виникнення суперечності між виконанням службових прав та обов'язків та наявністю приватного інтересу; виникнення конфлікту інтересів приводить до необ'єктивності та упередженості ухвалення рішень та впливає на вчинення чи невчинення тих чи інших дій на власну користь чи на користь третіх осіб.

У словнику Business dictionary наведено інше бачення конфлікту інтересів. Тут розглядається такі ситуації: 1) яка за певних умов може порушити неупередженість особи через можливість зіткнення її власних, професійних або громадських інтересів; 2) у якій відповідальність однієї зі сторін обмежує її здатність нести відповідальність перед третьою стороною [7].

Вільний словник наводить положення: «Коли людина має відповідальність перед іншою у зв'язку з представництвом її інтересів як адміністратора, адвоката, виконавця, урядового чиновника або піклувальника, зіткнення між професійними обов'язками і особистими інтересами виникає, якщо особа виконує цей обов'язок, намагаючись отримати власну користь». Поява конфлікту інтересів можлива за тих умов, коли в особі є передумови до появи власного інтересу, що вступає в протиріччя з фідучіарними обов'язками, наприклад, коли клієнт або його адвокат подали позов проти компанії, у якій адвокат є головним акціонером [8].

В Україні закріплена адміністративна відповідальність за порушення вимог щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів, що регламентовано ст. 172-7 КУпАП. І хоча ця стаття віднесена до адміністративних правопорушень, пов'язаних з корупцією, судячи з міжнародної практики, конфлікт інтересів не завжди має корупційне підґрунтя. Варто розрізняти конфлікт інтересів, корупційний конфлікт інтересів та корупцію як окремі явища.

Насправді, конфлікт інтересів варто розглядати як ситуацію, а не як дію. Державний службовець може виявити, що перебуває в конфлікті, при цьому не маючи корупційних інтересів.

Про конфлікт інтересів говоримо тоді, коли в посадовій особі виникає протиріччя між державними обов'язками та особистими інтересами. Проте особа ухвалює справедливе рішення, не здійснюючи при цьому корупційні дії.

Інша посадова особа, отримавши певні грошові або нематеріальні блага, вчиняє корупційні дії під час виконання своїх службових обов'язків, які вона вчинила в будь-якому випадку. На думку Титко А.В., важливу роль під час аналізу адміністративних правопорушень, пов'язаних з корупцією, відіграє мотив суб'єкта, тобто суб'єктивна сторона вчиненого діяння. У такому випадку варто з'ясувати, чи наявна в особі мета отримання неправомірної вигоди за вчинення чи не вчинення тих чи інших дій в процесі виконання службових обов'язків посадовою особою. Якщо буде встановлено, що така мета була відсутня, то відповідно і підстав говорити про корупційну складову не можна [9, с. 137].

Таким чином, потрібно відмежовувати ситуації, що мають корупційну складову у разі виникнення конфлікту інтересів. У будь-якому випадку тут йдеться про зловживання службовим становищем з метою отримання власної вигоди, що порушує принципи доброчесності державного службовця.

У міжнародній практиці прийнято розрізняти такі види конфлікту інтересів: реальний, презюмований або потенційний.

Реальний конфлікт інтересів передбачає прямий конфлікт між поточними обов'язками і відповідальністю державної посадової особи в існуючих і приватних інтересах.

Презюмований чи очевидний конфлікт інтересів може існувати там, де існує сприятливе середовище для його реалізації, або за умов, коли приватні інтереси державної посадової особи могли неналежним чином вплинути на виконання нею своїх обов'язків.

Потенційний конфлікт інтересів виникає, коли державний службовець має особисті інтереси, які можуть суперечити його службовим обов'язкам у майбутньому. Розуміння і визначення відміннос-

тей між реальними, презюмованими і потенційними конфліктами інтересів допомагає виявити, коли конфлікт може виникнути і визначити основні шляхи врегулювання [10].

Наприклад, голові міської ради приватна компанія передає у безкоштовне користування автомобіль, який він використовує для власних потреб. Із жодних питань, віднесених до повноважень міського голови, приватна компанія не зверталась.

У цьому випадку виникає потенційний конфлікт інтересів стосовно того, що приватний інтерес міського голови може вступити в протиріччя з його обов'язками у випадку звернення приватної компанії до нього як до посадової особи місцевого самоврядування.

У свою чергу інтереси немайнового характеру не мають фінансової складової. Як правило, такі відносини виникають з родинних, дружніх взаємозв'язків або участі в спортивних, соціальних або культурних заходів. Наведемо таку ситуацію: податковий інспектор обслуговує територію, на якій зареєстровано та діє товариство, засновником та керівником якого є його батько. Потенційно може скластися ситуація, за якої йому на виконання плану роботи потрібно буде провести перевірку на вказаному товаристві, що вже буде вчинено в умовах реального конфлікту інтересів.

Схожою є ситуація, коли донька голови комісії з розподілу бюджетних коштів між олімпійськими видами спорту є членом олімпійської збірної з легкої атлетики. Під час голосування голова комісії може бути зацікавленим у виділенні більшої суми державних коштів на розвиток саме легкої атлетики. Державний службовець перебуває в реальному конфлікті інтересів, коли вони перебувають під впливом приватних інтересів під час виконання власної роботи.

Різниця між реальним і потенційним конфліктом інтересів лише в тому, що наявні суперечності не впливають, а лише можуть вплинути на об'єктивність і неупередженість ухвалення рішення або вчинення дій.

У міжнародній практиці дослідники Карнаган і Ленгфорд виділяють вісім категорій конфлікту інтересів:

1. Перевищення службових повноважень або зловживання ними належить до ситуації, коли особа в процесі виконання службових повноважень вживає заходів у ситуації, де головною дієвою фігурою виступає сама особа, яка й отримує певну вигоду.

2. Отримання пільг, переваг, майнових та немайнових вигод попереджує державного службовця про заборону вчинення таких дій. Оскільки такі діяння кваліфікуються як злочин, передбачений кримінальним законом.

3. Торгівля впливом передбачає використання службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей з метою одержання певних переваг та вигод або прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб, або відповідно, обіцянка/пропозиція чи надання неправомірних вигод або переваг особі або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам.

4. Використання державного майна передбачає використання робочого стільникового зв'язку на власну користь або здійснення певних дій з метою реалізації власного приватного інтересу через засоби підприємства, установи чи організації, де особа працює. До таких належить транспортний засіб, використання паперу, комп'ютерної техніки та іншого устаткування, здійснення авіаперельотів за кошти організації.

5. Використання конфіденційної інформації зумовлює можливість використання посадовою особою відомостей для власних цілей або на користь третіх осіб за окрему винагороду чи отримання певних переваг.

До найбільш поширених видів використання конфіденційної інформації можна віднести оприлюднення інсайдерської інформації. До такої інформації належить неоприлюднена інформація про емітента, його цінні папери та похідні (деривативи), що перебувають в обігу на фондовій біржі, або правочини щодо них, у разі якщо оприлюднення такої інформації може істотно вплинути на вартість цінних паперів та похідних (деривативів), та яка підлягає оприлюдненню [11].

6. Використання свого становища за межами роботи може включати можливість використання посадовою особою власних службових повноважень з метою узгодження власних приватних інтересів у бізнес-сфері. Тобто використання своїх службових повноважень з ціллю врегулювати приватні інтереси.

7. Конфлікт інтересів, що виникає після звільнення з роботи. Вся інформація отримана в процесі виконання службовою особою своїх функцій використовується особою для задоволення інтересів майбутньої посади. Досить часто таке розголошення дискредитує чиновника та ухвалені ним рішення у період заняття посади на державній службі.

8. Конфлікт інтересів, пов'язаний з особистою поведінкою особи. Тут прийнято розрізняти такі типи ситуацій: 1) коли поведінка (звички, різні залежності та ін.) посадової особи робить її вразливою до критики або тиску; 2) коли певні вчинки державного службовця дискредитують особу, а також ті структурні підрозділи або департаменти, де вона працювала [9].

В Україні досить часто можна спостерігати за різними видами реальних конфліктів, серед яких тендерна і закупівельна діяльність. Так, до прикладу під час проведення конкурсного тендерного від-

бору виявляється, що один із членів конкурсної комісії має частку в одній з фірм, що подала заявку. А це породжує ухвалення необґрунтованих та необ'єктивних рішень.

Таких прикладів безліч, що свідчить про високий рівень загрози виникнення ситуацій, що мають конфлікт інтересів.

Висновки. Підбиваючи підсумки вищесказаного, можна з певністю говорити про те, що конфлікт інтересів варто розцінювати як визначену ситуацію, що складається за певних сприятливих обставин. У цьому контексті можна говорити про те, що в посадової особи можуть виникати такі конфліктні ситуації, коли в неї наявні певні звички девіаційного характеру, що дає змогу третім особам маніпулювати вчинками такого посадовця або ж, коли поведінка особи як державного службовця руйнує суспільну довіру до органів державної служби, де працює ця особа.

На нашу думку, варто надати загальне визначення конфлікту інтересів як ситуації, що виникає під час виконання особою службових повноважень за наявності у неї приватного немайнового або майнового інтересу, що зумовлює наявність суперечності між виконанням службових повноважень особи та наявністю приватного інтересу та в подальшому може вплинути або впливає на неупередженість ухвалення рішень, вчинення чи не вчинення тих чи інших дій під час виконання службових повноважень, у тому числі на власну користь чи користь третіх осіб.

Список використаних джерел:

1. Емельянов С.М. Практикум по конфликтологии / С.М. Емельянов. – 2-е изд., перераб. – СПб. : Питер, 2001. – 400 с.
2. Скотт Дж. Конфликты и пути их преодоления / Дж. Скотт. – К., 1991.
3. Всемирная энциклопедия : Религия / гл. ред. М.В. Адамчик, гл. науч. ред. В.В. Адамчик. – Мн. : Современный литератор, 2003. – 832 с.
4. Рішення Конституційного Суду України від 1 грудня 2004 р. № 18-рп/2004 у справі за конституційним поданням 50 народних депутатів України щодо офіційного тлумачення окремих положень частини першої статті 4 Цивільного процесуального кодексу України (справа про охоронюваний законом інтерес) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/>.
5. Про запобігання корупції : Закон України від 14 жовтня 2014 р. № 1700-VII. – Відомості Верховної Ради. – 2014. – № 49. – Ст.2056.
6. Посібник ОЕСР з питань врегулювання конфліктів інтересів на державній службі [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.acrc.org.ua/assets/files/biblioteka>.
7. Бізнес-словник [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.businessdictionary.com/definition/conflict-of-interest.html>.
8. The free dictionary by farlex. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://legal-dictionary.thefreedictionary.com/conflict+of+interest>.
9. Тітко А.В. Корупційні правопорушення: адміністративно-правовий аспект / А.В. Тітко // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: «Юриспруденція». – 2014. – Вип. 9–2. – Том 1. – С. 135–138.
10. Dr. Londa Esadze. Guidelines for Prevention of Conflict of Interest [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.info-evropa.rs/wp-content/uploads/2013>.
11. Про цінні папери та фондовий ринок : Закон України від 23 лютого 2006 р. № 3480-IV. – Відомості Верховної Ради України. – 2006. – № 31. – Ст. 268.